

Den kulturteoretiske Elvis

- Slavoj Žižek til masserne?

Henrik Jøker Bjerre og Carsten Bagge Laustsen: *Slavoj Žižek*. Roskilde Universitetsforlag 2006. 105 s., 140 kr.

Af Martin Demant Frederiksen

Hans navn bliver hvuset på universiteternes gange og prøvende foreslået til studerende af deres vejledere. Med titler som *Everything You Always Wanted to Know about Lacan (But Were Afraid to Ask Hitchcock)* og *The Puppet and the Dwarf – The Perverse Core of Christianity* er Slavoj Žižek endnu ikke blevet hverdagskost, til trods for at han har huseret siden starthalfemserne. Det forsøger Henrik Jøker Bjerre og Carsten Bagge Laustsen at lave om på med deres introduktion til denne slovenske filosof, psykoanalytiker og samfundstænker.

Žižek bliver født i Ljubljana i 1949, studerer filosofi i samme by, og udgiver sin første bog som 22-årig. I 1981 bliver han ph.d i filosofi og kort efter, i 1985 i Paris, ligeledes i psykoanalyse. Han er i løbet af firserne stærkt kritisk overfor Titos styre i Jugoslavien og bliver af myndighederne nægtet muligheden for at undervise. Hans tidlige akademiske karriere er således stærkt influeret af de politiske og sociale omvæltninger, der præger både hans eget land og store dele af den vestlige verden i årtierne før årtusindskiftet. En periode, hvor tanker om historiens afslutning og liberalkapitalismens sejr er fremtrædende. Det er de dog ikke hos Žižek, der mener, at der er tale om "tænkningens afslutning" snarere end historiens. Hans grundtanke var, og er, at "forestillingen om at have overvundet ideologien én gang for alle er selve indbegrebet af en ideologisk forestilling" (s. 9).

Der er ifølge Bjerre og Laustsen to linier at spore i Žižeks tænkning – en filosofisk og en samfundsorienteret. Det er problematikker inden for tænkningen af den globale samfundsorden, der er Žižeks projekt, idet tanken om totalitaristiske trusler netop er vor tids mest truende totalitaristiske træk (s. 12). De to linier samles i Žižeks påstand om, at "overvindelsen af metafysikken/politikken muliggør fornyelsen af metafysikken/politikken i skarpere form".

I deres introduktion præsenterer Bjerre og Laustsen fire hovedspørgsmål i Žižeks tænkning: Med hvilken ret kan man anvende en videnskabelig diskurs til at analysere samfundsmæssige problemer? Hvordan adskiller hans ideologikritik sig fra tidligere udgaver? Hvad er det egentlig, der er galt? Og hvad er det, der peger ud over samtidens politiske forfald? Via disse spørgsmål forsøger Bjerre og Laustsen at fremstille, hvad de kalder Žižeks terapeutiske projekt: "Bevægelsen fra det ideologiske subjekt til det nyskabende, revolutionære og handlende subjekt" (s. 13).

I sin opbygning koncentrerer bogens to første kapitler sig primært om Žižeks filosofiske tanker og om hans brug af Lacan og Althusser. Vi får her en redegørelse for hans placering i det ideologiske landskab. Med udgangspunkt i dette fokuserer de sidste to kapitler på hans analyser af samtidens politiske problemstillinger. Bjerre og Laustsen sigter således bredt i deres beskrivelse af, hvordan Žižek bedriver psykoanalyse på samfundet.

Bogen viser en Žižek, der ikke er bange for at skyde med skarpt mod Vestens skyld i de etniske konflikter på Balkan og endnu skarpere mod multikulturalismen, der ses som farligere end racisme: Den essentialiserer kultur og fornægter både fordelingsproblemer og det faktum, at verden er kapitalistisk: Vi har tavst accepteret, at kapitalismen er her for at blive, og det er ifølge Žižek et stort problem (s. 60). I bogen præsenteres vi også for en Žižek, der er for Paven og imod Dalai Lama, der med sin "feel-good spiritualisme" sideløbende med en pengegrisk og promiskuøs livsstil kan føles uforpligtende. Paven, siger Žižek, har i det mindste et standpunkt (s. 64). Videre introduceres vi for en Žižek, der ikke ser begivenhederne 11. september som et *wake-up-call*, men snarere som en tilladelse til USA til igen at "falde i søvn" (s. 65). Vi får meget at vide. Alligevel holder introduktionen sig oftest på overfladen af de spidsfindige eksempler om toiletvaner, Marx Brothers og Freuds datters lyst til jordbærkage. Det er især igennem disse, at Žižek begrebsliggøres, og det kunne have været anvendt i højere grad. Bogen formår dog at sætte eksemplerne i spil i en sådan grad, at det skaber nysgerrighed til videre læsning af Žižek selv. Desværre giver forfatterne ikke noget overblik over *hvor* i Žižeks værker - og de er efterhånden mange - vi skal søge efter de gengivne pointer. Henviisningerne er få og udviklingen i hans forfatterskab beskrives ikke altid lige klart. I den forstand fremstår introduktionen som meget generel. Ligeledes holder Bjerre og Laustsen sig meget til, hvad Žižek siger, og ikke til, hvad der lignende er sagt af andre samfundsvidenskabelige teoretikere. Derved kommer han måske til at fremstå mere nyskabende, end det nødvendigvis er tilfældet. Selvom hans tilgang ligeledes findes bredt i både sociologien og antropologien, rammer Žižek dog hovedet på mange søm, og det viser introduktionen på en klar og ligefrem måde: Han er svær, han bevæger sig på et abstrakt plan, men hans pointer er til tider overraskende klare. Forfatterne præsenterer med rette Žižek som en kulturteoretisk Elvis. Om Elvis' og Žižeks værker er lige bredt tilgængelige, kan der nok stilles spørgsmålstegn ved, men som Elvis lader han sig ikke begrænse af gængse dogmer.

Det kan måske virke optimistisk at skrive en introduktion om en teoretiker som Žižek på lidt på under 100 sider, men Bjerre og Lausten klarer det godt. Og har man lyst til at snuse til Žižeks teorier og tanker, vil denne bog være et udmærket udgangspunkt.

Martin Demant Frederiksen er cand.mag i Antropologi og Etnografi fra Århus Universitet.